

Arkeologisk förundersökning i GYLLE

fjärrvärmedragning genom bytomt RAÅ 370 i
Stora Tuna socken, Borlänge kommun, Dalarna

A RKEOLOGISK RAPPORT

2010:13

Dalarnas museum

Arkeologisk förundersökning i
GYLLE

fjärrvärmedragning genom bytomt RAÄ 370 i
Stora Tuna socken, Borlänge kommun, Dalarna

Anders Altner
Eva Carlsson

ARKEOLOGISK RAPPORT

2010:13

Dalarnas museum

Renritning: Anders Altner

Form: Eva Carlsson

Vinjett: Sven-Olof Gudmunds

Framsida: Schaktningsarbetet inleddes strax väster om Nya Tunavägen. Foto från ÖNÖ. Fotograf: Eva Carlsson

Rapporten kan beställas från Dalarnas museum, Box 22, 791 21 FALUN
tfn 023-76 55 00, fax 023-283 58, e-post info@dalarnasmuseum.se

© Lantmäteriverket Gävle 2006. Medgivande MS2006/02203

© Dalarnas museum 2010

Tryck: Dalarnas museum, Falun, 2010

ISSN 1400-8815

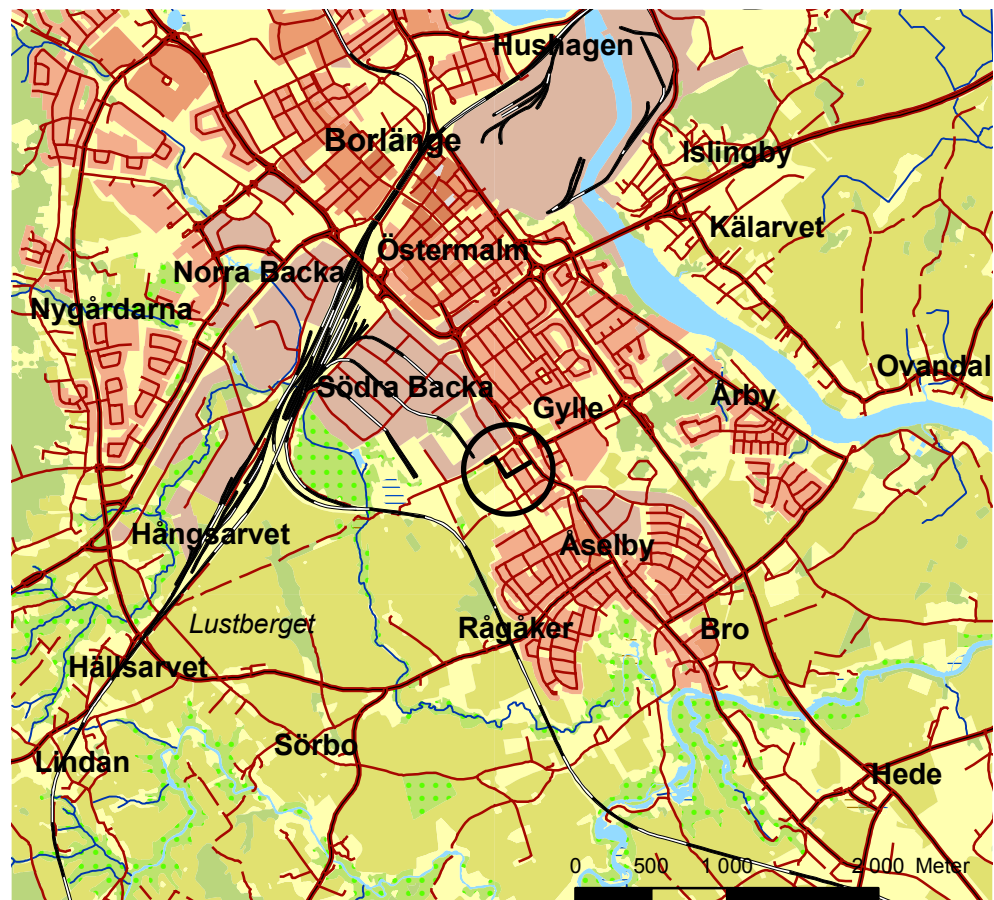
Innehåll

Inledning	5
Syfte.....	6
Metod.....	6
Kunskapsläge.....	7
Undersökningen.....	9
Resultat	13
Datering.....	14
Tolkning.....	14
Sammanfattning	15
Referenser.....	16
Arkiv	16
Tekniska och administrativa uppgifter	16
Anläggningar, Bilaga 1	19
Osteologisk analys, Bilaga 2	23

Inledning

Med anledning av schaktning för fjärrvärmeledning genom Södra Backa industriområde till Nya Tunavägen i Gylle, Borlänge kommun, utförde Dalarnas museum en arkeologisk förundersökning (figur 1). En längre sträcka skulle schaktas, men det var endast delen genom fornlämningarna i Gylle som undersöktes. Beslut om förundersökning togs av Länsstyrelsen i Dalarna (dnr 431-2324-10) efter ansökan från exploitör Borlänge Energi AB.

Schaktet grävdes genom fornlämning RAÄ 366 och RAÄ 370, samt inom fornlämningsområdet för fornlämning RAÄ 370 i Stora Tuna socken. De utgör boplats respektive bytomt/gårdstomt av medeltida ursprung (figur 2).

Figur 1. Undersökningsområdet lög inom den svarta cirkeln på utdraget ur fastighetskartan. Skala 1:50 000.

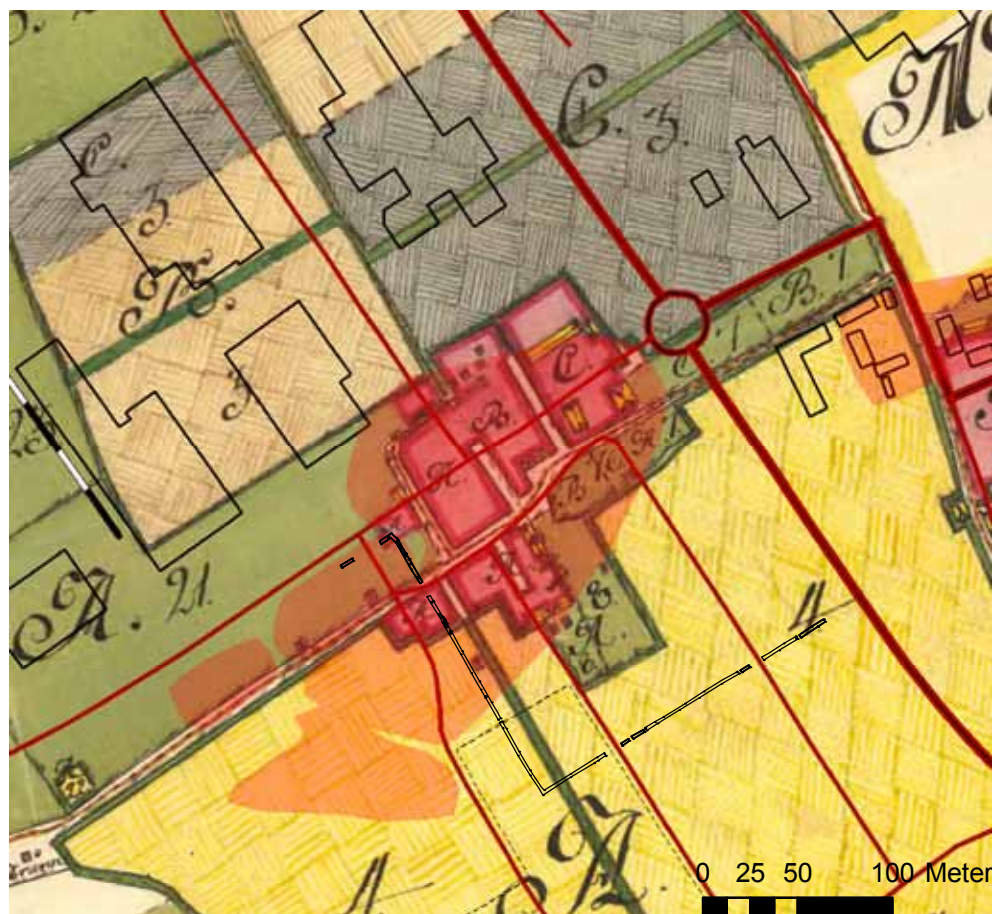
Figur 2. Schakten, markerade med svart och rosa, redovisas på utdrag ur fastighetskartan. Registrerade fornlämningar är markerade med rött. Skala 1:5 000.

Syfte

Förundersökningen syftade i första hand till att avgränsa fornlämningarna inom ledningssträckan. Den skulle även fastställa och beskriva fornlämningarnas karaktär, omfattning och ålder inom dessa områden. Vidare skulle förundersökningen ge ett gott underlag för bedömning av fornlämningens kunskapspotential inför ett eventuellt beslut om särskild undersökning.

Metod

Undersökningsområdet bestod i huvudsak av grönytor. Ett schakt drogs i mitten av det 2,5 m breda arbetsområdet längs hela den aktuella sträckan. Avbrott gjordes endast för korsade vägar, för att inte hindra eventuell motortrafik. Matjorden grävdes bort skiktvis ned till naturlig mark, med hjälp av hjulförsedd grävmaskin, för att se om det fanns några äldre nedgrävningar i den naturliga marken. Schakten grävdes i huvudsak en skopbredd breda. Därefter finrensades schaktbotten och sidor. Anläggningarna snittades. Schakt och anläggningar dokumenterades i plan och profil genom fotografering och lagerbeskrivningar. Prov togs för ¹⁴C-datering.

Figur 3. Kartan från 1749 har rektifierats mot fastighetskartan. Schaktet passerar genom bytomtens sydvästra del (U46-45:6). De ljusröda områdena är registrerade fornlämningar. Skala 1:4 000.

Kunskapsläge

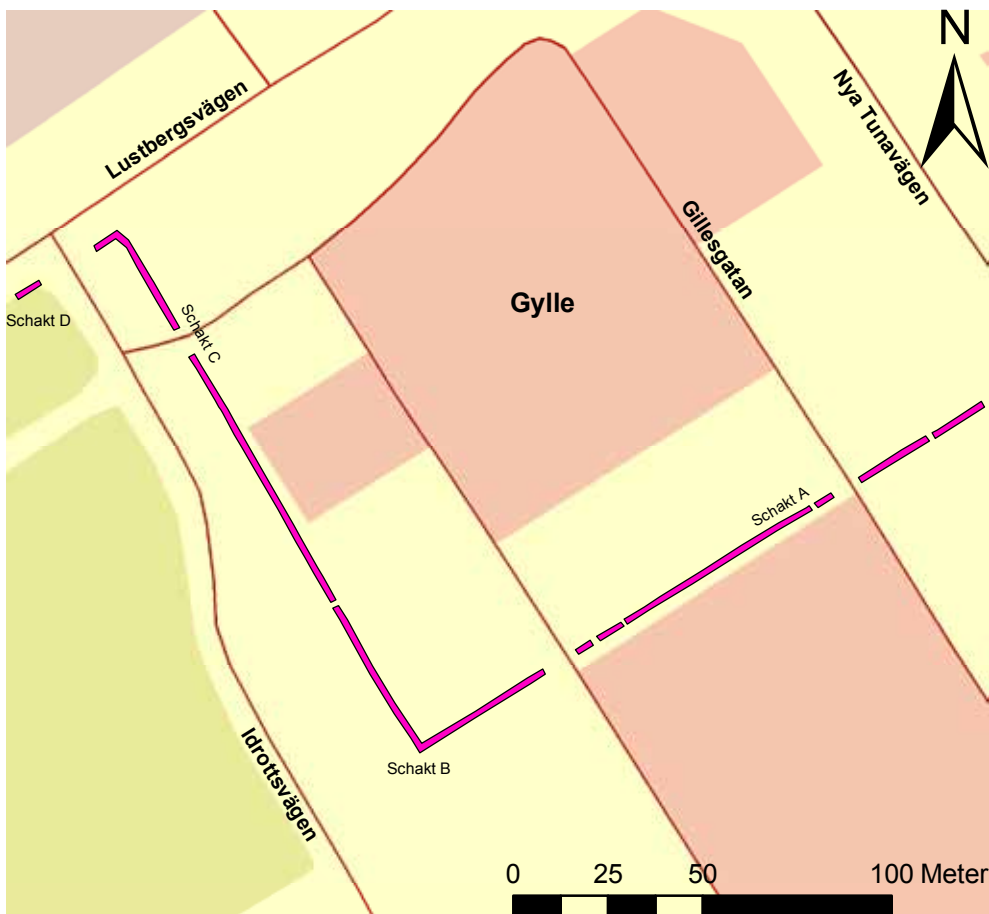
Gylle är en av de byar som legat längsmed åsen i Stora Tuna. Bebyggelse och åkermark har i huvudsak legat på de högre belägna partierna nära Tunavägen medan de lägre partierna i sydvästslutningen utgjort ängs- och myrmark längre tillbaka i tiden.

Gylle by kan ha haft en mycket lång bebyggelsekontinuitet och omnämns för första gången i skrift år 1390 "a gyllo".

Gylle gamla bytomt, norr om Idrottsvägen, är markerad utifrån bybebyggelsens utbredning vid karteringen på 1640-talet för den geometriska jordeboken (U46-45:U2:71-76). Ledningen drogs längs sydvästra kanten av markeringen för bytomten 1644 och vidare i åkermarken åt sydost. Bytomten hade ungefär samma utbredning i mitten av 1700-talet (figur 3), men vid storskiftet 1834 hade delar av bebyggelsen flyttats längre österut och det aktuella området brukades som åker (U46-45:8).

För 22 år sedan utredde Dalarnas museum fornlämningsförhållandena i Gylle och Rågåker inför en större utvidgning av Södra Backa industriområde. Utredningen, som främst bestod i en fördjupad fornminnesinventering, resulterade i att det upptäcktes flera fornlämningar på åkern sydväst om den nu aktuella ytan. Det var tre platser med upplöjd blästslag och ugnsväggsfragment, samt en plats med ett sotigt kulturlager med skärvig sten, bränd lera och smidesslagg (Sandberg 1988). Lämningarna är nu registrerade som RAÄ nr 366, 368 och 369.

Upptäckten ledde till att fyra ytor blev föremål för förundersökning i

Figur 4. Schakten har markerats med rosa på utdrag ur fastighetskartan. De har sedan delats in i områdena A till D. Skala 1:2 000.

oktober samma år (DM projekt 443, 446 och 450). 1989 gjordes en schaktövervakning vid VA-dragning genom RAÄ 368. Strax nordväst om brukningsvägen låg t.ex. två långsmala ugnsbottnar (DM projekt 479). Senare samma år genomfördes en större undersökning av RAÄ 366 och 369 (DM projekt 447 och 4432). RAÄ 366, bestod av kulturlager och bebyggelse lämningar från yngre järnålder, möjligen folkvandringstid, fram till nyare tid. Sannolikt var detta område västra delen av Gylle bytomt, RAÄ 370. I övriga delområden, RAÄ 368 och 369, påträffades framförallt lämningar efter järnframställning, smide och kolning från slutet av 700-talet fram till 1000-talet. En märklig upptäckt var en vikingatida blästerugn med smidesässjor som troligen varit inrymd i en treväggig byggnad, öppen mot dalgången i sydväst. I RAÄ 369 stack dessutom västra gaveln av ett treskeppigt stolphus fram sydväst om Idrottsvägen. Det verkar som huset till denna järnåldersgård föregått järnframställningen på platsen, vilket betyder att gården kan vara från perioden folkvandringstid-vendeltid. Den metallurgiska analysen som utfördes visade att det dominerande materialet utgjordes av slagger från primärsmede, d.v.s. den första bearbetningen av järnluppen från blästan. Där fanns dock även reduktionslagg, ugnsväggsbitar samt sekundärsmedesslagg (Lögdqvist 2008).

2008 utförde Dalarnas museum en arkeologisk förundersökning inom del av fornlämning RAÄ 369. Förutom förekomst av upplöjd slagg påträffades inga äldre lämningar eller kulturlager. Slaggen hör sannolikt ihop med järnframställningsplatsen RAÄ 369 (Lögdqvist 2008).

Figur 5. Schakten har markerats med rosa på utdrag ur fastighetskartan. Figur 7-10 hänvisar till detaljplaner som visar anläggningarna. Skala 1:5 000.

Undersökningen

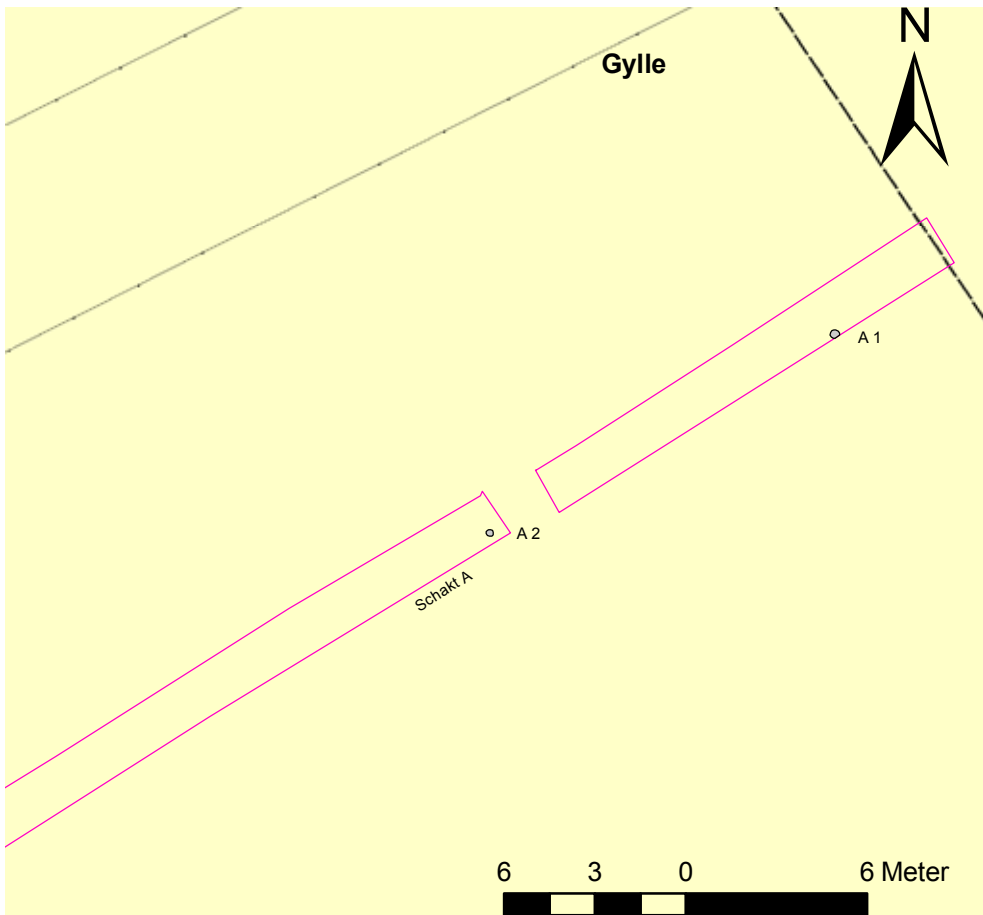
Undersökningsområdet var 2,5 m brett och omkring 420 m långt. Totalt undersöktes 310 löpmeter, 1,5 m brett. Schakten har i beskrivningen delats in i fyra områden, schakt A till D (figur 4).

Schaktningen påbörjades vid Nya Tunavägen och grävdes 175 m i sydvästlig riktning på södra sidan av kraftledningsgatan och ut på grusplanen. Där svängde den 90° mot nordväst och fortsatte längs en sträcka på 160 m till Lustbergsvägen. Schaktet svängde åter 90° mot sydväst och fortsatte längs med södra sidan av Lustbergsvägen 30 m. Avbrott i schaktningen gjordes vid korsande väg.

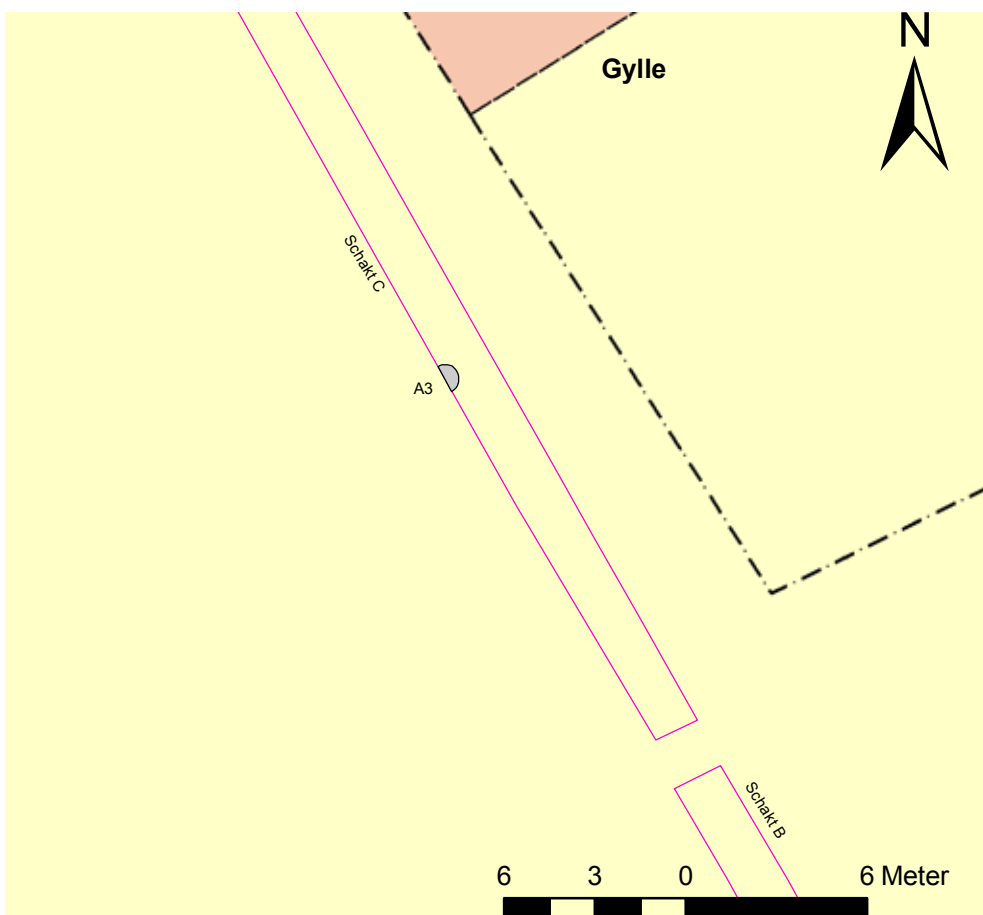
Schakt A gick i NÖ-SV riktning från Nya Tunavägen till Vårfrugatan (figur 4). Det var ca 109x1,5 m långt och 0,3–0,5 m djupt. Avbrott i schaktningen gjordes vid korsande väg.

Matjorden var ca 0,25–0,30 m djup. Den naturliga marken utgjordes av ljusbrun mjäla/mo, fläckig av rotaktivitet och möjligen äldre tiders torrsprickor. På östra sidan av Gillesgatan iaktogs två möjliga stolphål (A1 och A2) och flertalet plogfåror (figur 5 och 6). Plogfårorna var omkring 0,25–0,3 m breda, 0,15 m djupa med rundad botten. På västra sidan av Gillesvägen kunde inga plogfåror iaktas, mestadels syntes endast rotaktivitet, ett fåtal möjliga torrsprickor och tre nedgrävningar för troliga ledningsdragningar. Ner mot Vårfrugatan syntes kraftiga trädrötter tvärs över schaktet. Den naturliga marken var där mer lerig.

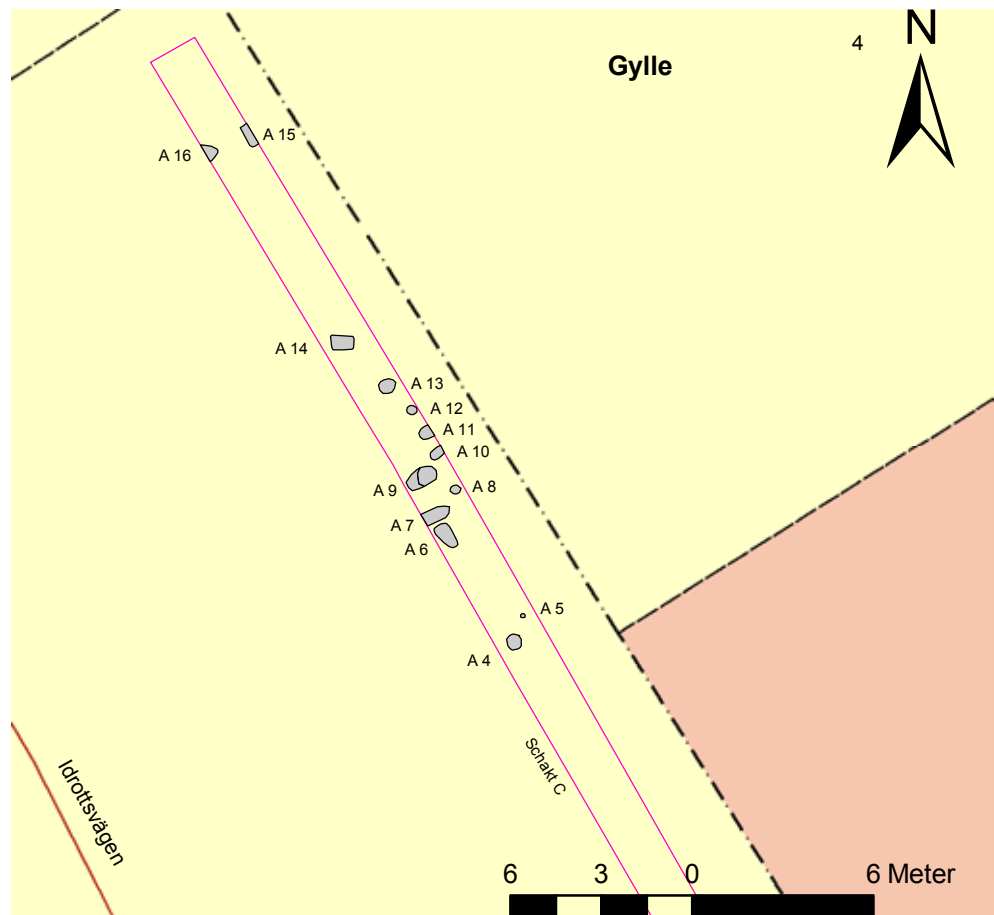
Schakt B gick i NÖ-SV riktning längs en sträcka på 40 m från Vårfrugatan,

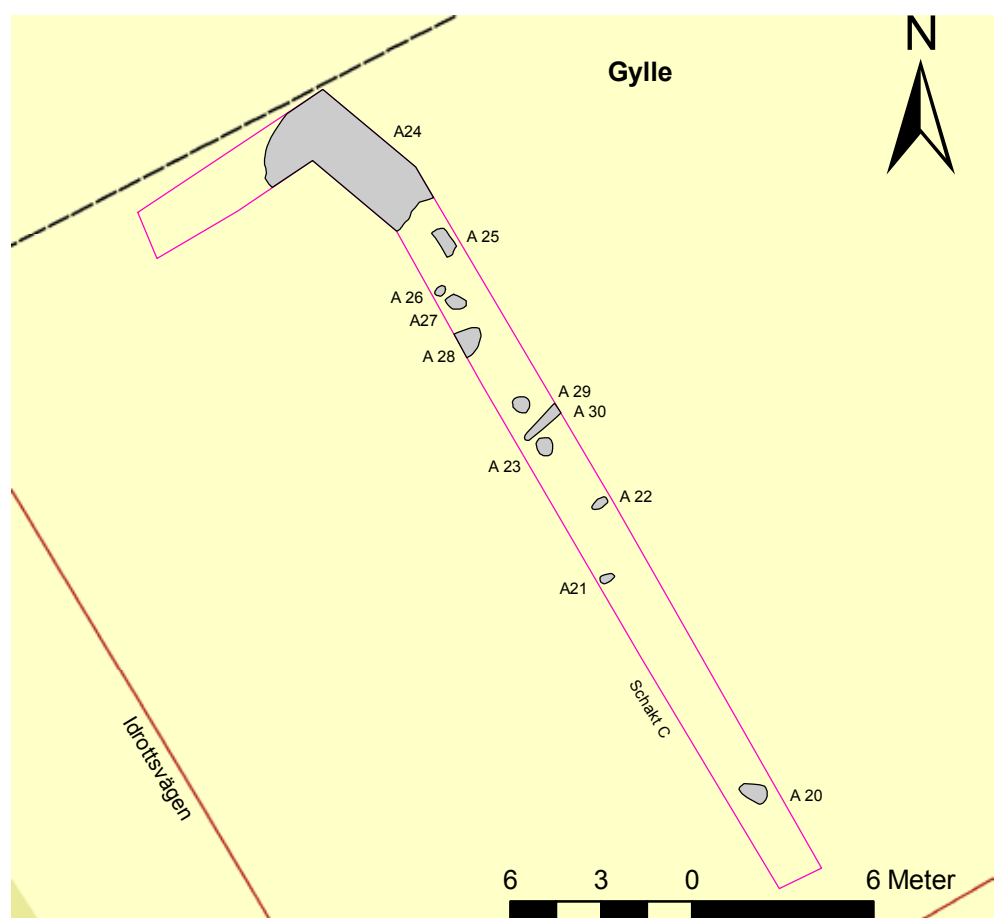
Figur 6. Anläggning 1 och 2 i schakt A. Skala 1:250.

Figur 7. Anläggning 3 i södra delen av schakt C. Skala 1:250.

Figur 8. Anläggning 4–16 i schakt C. Skala 1:250.

Figur 9. Anläggning 20–30 i nora delen av schakt C. Skala 1:250.

in på nuvarande idrottsplan, för att därifrån vika av i SÖ–NV riktning och fortsätta 45 m till idrottsplatsens norra kortsida (figur 4). Schaktet var 1,5 m brett och 0,20–0,40 m djupt.

Vid idrottsplanen syntes matjorden enbart på två mindre ytor som omgärdade grusplanen. Den var sandblandad och ca 0,30–0,40 m djup. Viss förekomst av kol, slagg och tegelkross iaktogs i matjorden. Grusplanen var urschaktad i norra delen och troligtvis har ca 0,30–0,40 m av främst matjord schaktats bort. Kvarvarande naturlig mark bestod av mjällig sand. Vissa tunna ytliga mörkfärgningar iaktogs inom schaktet. Strax norr om idrottsplanen var matjorden kvar, ca 0,25–0,30 m djup. I matjorden iaktogs viss förekomst av kol, slagg, buteljglas och tegelkross. Den naturliga marken bestod i södra delen av schaktet av sand, mellersta och norra delen av schaktet av mjäla övergående till lera.

Schakt C gick i SÖ–NV riktning längs en sträcka på 75 m mot korsningen Gillesgatan på nordväst sida om Idrottsvägen. Avbrott i schaktningen gjordes vid Gillesgatan. Därefter fortsatte schaktet i samma SÖ–NV riktning ca 30 m fram till Lustbergsvägen. Där vek schaktet av i NÖ–SV riktning och fortsatte 6 m mot Idrottsvägen (figur 4).

Matjorden var ca 0,30 m djup i södra delen av schaktet. I norra delen av schaktet mot Lustbergsvägen var matjorden 0,40–0,50 m djup. Kol, slagg och tegelkross förekom betydligt mer frekvent än tidigare i matjorden. Vidare

framkom en bit av ett kritpipsskaft och lite glas. Den naturliga jorden utgjordes av mer lera än mjäla och flertalet nedgrävningar (A3–16, A20–30), torrsprickor och spår av rötter kunde iaktas (figur 5, 7–9). I torrsprickornas fyllning förekom tegelkross och kol.

Anläggningarna var oftast rätt små och grunda, upp till en meter stora och 0,3 m djupa med skålformad botten, undantaget A24. De flesta hade kol och tegelkross i fyllningen. I några av groparna fanns ben och keramikskärvor. Anläggning 3 låg lite för sig själv i östra delen.

Schakt D gick i NÖ–SV riktning på sydväst sida om Idrottsvägen, längsmed Lustbergsvägen. Det var ca 7 m långt (figur 4). I schaktet iaktogs ett tunt matjordslager ca 0,10 m tjockt och därunder naturlig mark av mjäla.

Anläggningsbeskrivningarna finns i bilaga 1.

Figur 10 Skärva av fat, F8, funnen i A24.

Figur 11. Skärva av fat, F12 funnen i A16.

<i>Fynd nr.</i>	<i>Sakord</i>	<i>Specialbenämning</i>	<i>Material</i>	<i>Antal</i>	<i>Fragment</i>	<i>Anl. nr.</i>
1	ben	slaktavfall	ben	137	137	7
2	ben	slaktavfall	ben	5	6	6
3	ben	bränt	ben	1	1	6
4	kärl		keramik	1	1	6
5	kärl	fat	keramik	1	1	6
6	fragment		keramik	1	1	6
7	kärl	fat	keramik	1	1	24
8	kärl	fat	keramik	1	1	24
9	kärl	fat	keramik	1	1	15
10	kärl	fat	keramik	1	1	15
11	kärl		keramik	1	1	9
12	kärl	fat	keramik	1	1	16
13	kärl	fat	keramik	1	1	16
14	fönsterglas		glas	1	1	16
15	kärl	fat	keramik	1	1	27

Figur 12. Fyndlista

Resultat

Schakt A innehöll, förutom två möjliga stolphål A1 och A2, endast spår av jordbruksaktivitet och ett fåtal torrsprickor.

Schakt B innehöll inga spår av anläggningar, dock iaktogs slagg, kol och tegelkross inom de områden där matjorden ännu fanns kvar. Schaktet gick till större delen genom en idrottsplan där det mesta av matjorden och troligen delar av den naturliga marken schaktats bort.

I schakt C fanns spår av flertalet anläggningar i form av gropar och nedgrävningar och vidare ett fåtal torrsprickor. I nordvästra delen innehöll matjorden mer kulturindikerande spår i form av slagg, tegelkross och glas, samt ett fragment av kritpipsskaft. De flesta anläggningarna återfanns också i den delen.

Schakt D visade inga spår av anläggningar, troligen beroende på att schaktet mer eller mindre grävdes i vägdiket.

De tillvaratagna fynden utgörs i huvudsak av slaktavfall och keramik. Djurbenen i anläggning 6 och 7 utgjorde slaktavfall av köttfattiga delar av djur. De representeras av underarmsben, handrotsben, mellanhandsben, fingerben och kranieben (bilaga 2). Mest sannolikt utgör dessa anläggningar avfallsgropar där man grävt ner det oanvändbara slaktavfallet.

Keramikskärvor fanns i anläggningarna 6, 9, 15, 16, 24 och 27. De var rödgoods av BII:4-typ. En majoritet av rödgodset utgjorde fragment av fat, endast två fragment av kärl noterades. Faten har en glaserad ovsida med underliggande struken piplera, i vissa fall med prickmönster eller linjer mot mynningskanten och i två fall även grön dekor. Keramiken kan troligen dateras till 1600–1700-tal (figur 10-12).

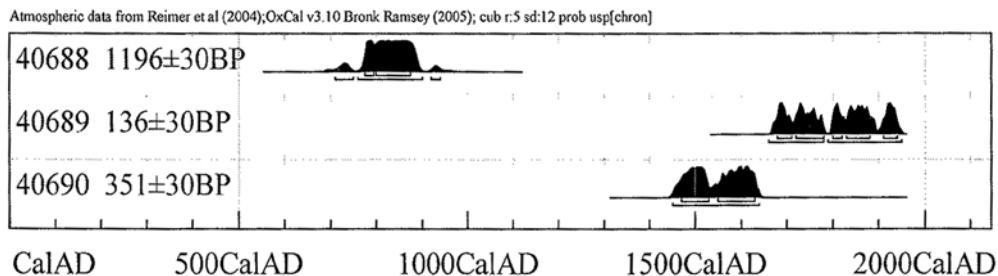
I anläggning 16 framkom ett fragment av lätt grönfärgat fönsterglas. Grönfärgat glas var vanligt fram till mitten av 1800-talet då ofärgat glas blir vanligare.

<i>Anl. nr</i>	<i>Kontext</i>	<i>Tall</i>	<i>Gran</i>	<i>Björk</i>	<i>Till ¹⁴C-analys</i>
A 3	Kolrikt lager	-	10	-	1 st gran <20 år
A 4	Kolrikt lager	3	7	-	1 st gran <30 år
A 21	Lager med vittrad sten och kol	3	2	-	1 st gran <20 år

Figur 13. Vedartsanalys

Anl. nr	Kontext	¹⁴ C BP	analysnummer
A 3	Flack kolrik grop	1 196 ± 30	Ua-40688
A 4	Grund kolrik grop	136 ± 30	Ua-40689
A 21	Grund grop med kol och vittrad sten	351 ± 30	Ua-40690

Figur 14. ¹⁴C-analys

Figur 15. Kalibrerade dateringar

Datering

Tre kolprover togs, ett ur anläggning 3, 4 och 21. De skickades till Thomas Bartholin, Scandinavian Dendro Dating för vedartsanalys. Kolproverna innehöll tall och gran (figur 13). Utvalda kolbitar med låg egenålder skickades till Ångströmlaboratoriet i Uppsala för ¹⁴C-analys, vilka gav dateringar från vikingatid till nyare tid (figur 14–15).

Tolkning

De olika groparna och nedgrävningarna var generellt svåra att typbestämma. Anläggning 3, som låg för sig själv tillhörde sannolikt den förhistoriska miljön. Den daterades till järnålder och bör höra samman med järnåldersbebyggelsen och järnframställningen inom RAÄ 369. RAÄ 369 sträcker sig i så fall längre åt nordöst än vad nuvarande fornlämningsavgränsning indikerar.

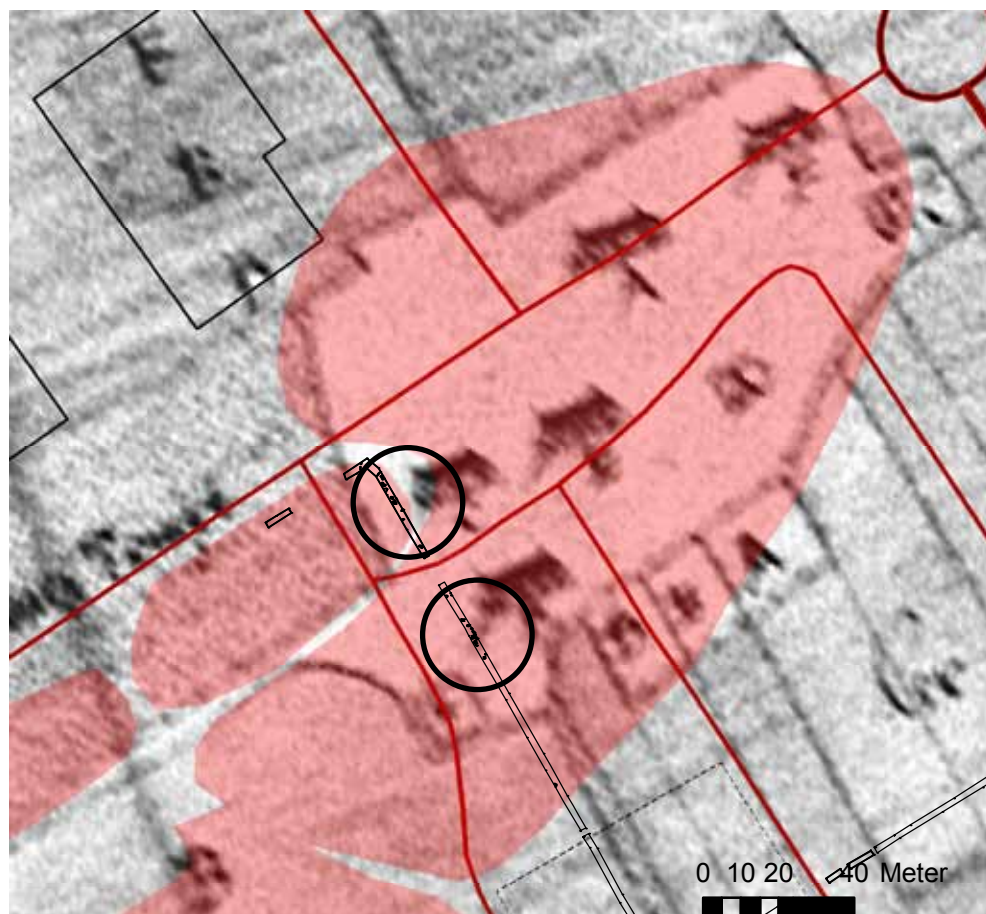
Anläggningarna 4–16 och 20–30 kan troligen knytas till Gylle gamla bytomt RAÄ 370, vilket iaktagna fynd i form av rödgods bör styrka. Anläggning 6 och 7 utgör troligen rest av avfallsgropar där obrukbara slaktrester har deponerats.

Enligt 1644 års geometriska jordeboks plankarta över Gylle by låg det bebyggelse i norra delen av undersökningsområdet, medan södra och östra delarna brukades som åker eller ängsmark. Markutnyttjandet har varit likartat fram i modern tid, ängsmarken har dock odlats upp och bebyggelsen flyttats något.

De tillvaratagna fynden utgör till större delen slaktavfall och keramik, samt ett fragment av fönsterglas, dvs typiska fynd på en äldre bytomt. Djurbenen utgör slaktavfall av köttfattiga delar. Mest sannolikt utgör anläggningarna 6 och 7 små avfallsgropar där man grävt ner det oanvändbara slaktavfallet.

Keramiken var rödgods av BII:4-typ. En majoritet av rödgodset var fragment av fat, endast två fragment av skålar/krukor iaktogs. Faten har en glaserad ovsida, ibland med underliggande engobering med piplera, i vissa fall med skrafferad dekor eller linjer mot mynningskanten och i två fall även grön dekor. Keramiken kan troligen dateras till 1600–1700-tal.

Vilka aktiviteter som givit upphov till de grunda groparna är omöjligt att säga. Slutsatsen får istället bli att det är diverse aktiviteter som har med bytomten att göra. Gillesgatan har ungefär samma sträckning som den tidigare bygatan. Anläggningarna ligger i två lite tätare koncentrationer, en på var sida

Figur 16. Anläggningarna låg i två koncentrationer som stämmer väl överrens med de två sydligaste gårdarna på kartan från 1644. Kartan är rektifierad mot fastighetskartan. Skala 1:2 000.

om vägen. Det stämmer mycket väl överrens med de två sydligaste gårdarnas placering på kartan från 1644 (figur 16). Det betyder att dessa anläggningar bör hör till RAÄ 370, men de nordliga hamnar idag inom RAÄ 366. Å andra sidan bör A3 tillhöra boplatsen som ingår i RAÄ 369. Rumsligt hör den inte ihop med bytomten och den daterades till yngre järnålder. Den påtagliga kulturpåverkan på matjorden i norra delen upphörde ungefär vid gränsen för bytomten så som den redovisas på 1600-talskartan.

Dalarnas museum anser att inga ytterligare arkeologiska åtgärder behövs för det aktuella arbetsföretaget.

Sammanfattning

Med anledning av schaktning för fjärrvärmeledning i Gylle utförde Dalarnas museum en arkeologisk förundersökning av den aktuella exploateringsytan.

Ett schakt grävdes längs hela den aktuella sträckan med undantag för korsande vägar. Matjorden schaktades skiktvis bort med hjälp av grävmaskin inom undersökningsområdet och sammanlagt framkom ett 20-tal anläggningar i form av nedgrävningar och gropar. Tre kolprover togs och skickades till ¹⁴C-analys. Anläggning 3, en sotfläck, daterades till 800-talet, anläggning 4, en grop, daterades till 1700–1800-tal och anläggning 21, en grop, daterades till 1500-tal. Vidare iaktogs en möjlig källargrop, anläggning 24. Anläggning

3 skall troligen kopplas till RAÄ 369 med bebyggelse- och järnframställningslämningar. Anläggningarna 4–16 och 20–30 utgör sannolikt en rest av RAÄ 370, Gylle by, vilken finns markerad på kartan i 1644 års geometriska jordebok.

Referenser

- Lögqvist, A. 2008. Arkeologisk förundersökning i samband med planerat industriområde på fastigheten Gylle 6:90, inom fornlämning nr 369:1, Stora Tuna socken, Borlänge kommun, Dalarna. Dalarnas museum dnr 106/08. Stencil.
- Sandberg, Fredrik. 1988. Arkeologisk utredning kring planerat industriområde i Gylle – Rågåker, Stora Tuna sn, Borlänge Kommun. Dalarnas museum, arkeologisk rapport 1988:8. Stencil.

Arkiv

Dalarnas museums arkiv, projekt nr 443, 446, 447, 450, 479, 1412, 4432
FMIS. Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation. www.fmis.raa.se
Lantmäteriet, www.lantmateriet.se arkivsök: U46-45:U2:71-76, U46-45:5, U46-45:8

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-2324-10
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2010-07-20
Ekonomiskt kartblad:	13F 1f SÖ, 13F 1g SV
Socken:	Stora Tuna
Fornlämning, raä nr:	366:1, 370:1
Fastighet:	Gylle
Koordinater, SV (RT 90, 2,5 gon V):	X: 6705777, Y: 1480088
Höjd (RH 70):	130 m. ö. h.
Inmätning:	RTK
Vedartsanalys:	Thomas Bartholin, Scandinavian Dendro Dating, Hamburg
14C-analys:	Ångströmlaboratoriet, Uppsala
Osteologisk analys:	Anders Altner, Dalarnas museum
Uppdragsgivare:	Borlänge Energi AB
Utförandetid:	2010-08-23 – 2010-08-24
Undersökt yta, kvadratmeter:	465 m ²
Schaktlängd:	310 m
Fälttid:	32 timmar
DM projektnummer:	1454
DM diarienummer:	70/10
Arkeologisk personal:	Eva Carlsson Anders Altner
Fältarbetsledare:	Eva Carlsson
Projektansvarig:	Eva Carlsson

Dokumentationsmaterialet förvaras på Dalarnas museum. Fynd tillvaratogs.

A1 Möjligt stolphål

Anläggningen var omkring 0,25 m i diameter och 0,05 m djupt. ¼-del av anläggningen snittades. I INNV visade profilen på en vertikal sida med flat botten. Fyllningen utgjordes av humös gråbrun sandig mjåla. I VSV visade profilen på en sluttande sida.

A2 Möjligt stolphål

Anläggningen var omkring 0,25 m i diameter och 0,10 m djupt. ¼-del av anläggningen snittades. I INNV visade profilen på en vertikal sida med flat botten. Fyllningen utgjordes av humös gråbrun sandig mjåla. I VSV visade profilen på en sluttande sida.

A3 Grop/nedgrävning

Anläggningen var omkring 0,90 m lång, SSÖ-NNV, och sträckte sig 0,40 m ut från västra schaktväggen. Anläggningen var lätt skålformad, med bitvis oregelbunden botten. Den var 0,15 m djup och gropen var fylld med gråbrun lätt mjällig sand och kol (figur 17).

A4 Grop

Anläggningen var omkring 0,50 m i diameter och 0,12 m djupt. Anläggningen var skålformad. Fyllningen utgjordes av lätt lerig sand med kolbitar (figur 18).

A5 Möjligt störhål

Anläggningen var omkring 0,10 m i diameter och 0,15 m djup. Den hade vertikala sidor med rundad botten. Fyllningen utgjordes av lerig sand.

A6 Nedgrävning

Anläggningen var omkring 0,90 m lång, SSV-NNÖ, 0,50 m bred och 0,13 m djupt. Den var

skålformad med flat botten. Fyllningen utgjordes av två separata lager. I syd bestod fyllningen av gråbrun lerig sand med viss förekomst av kol med en utbredning på 0,40 m. Resterande 0,50 m utgjordes av brun till brungrå sandig mjåla med inblandning av ben, keramik och tegelkross.

A7 Nedgrävning

Anläggningen sträckte sig 0,90 m, VSV-ÖNÖ, ut från västra schaktväggen, Den var 0,50 m bred och 0,25 m djup. Anläggningen var skålformad med något oregelbunden botten. Fyllningen utgjordes av ett övre lager 0,05 m humös lerig sand med viss förekomst av tegelkross och kol. Därunder iaktogs ett lager av omgrävd sandig mjåla. Den innehöll en stor del dåligt bevarade ben av ko. Nedgrävningen fortsatte västerut in i schaktväggen.

A8 Rotskål?

Anläggningen hade oval form i ytan, VSV-ÖNO, 0,30x0,20x0,15 m. Fyllningen utgjordes av gråbrun humös lerig sand med viss förekomst av rötter och tegelkross.

A9 Grop

Oval form i ytan, VSV-ÖNÖ, 0,70x0,50x0,32 m. Anläggningen var skålformad. Fyllningen utgjordes av brungrå humös lerig sand med inblandning av träfibrer, tegelkross, kol och en bit metall.

A10 Nedgrävning

Oval form i ytan, VSV-ÖNÖ, 0,50x0,30 m och 0,10–0,15 m djup. Anläggningen var skålformad med oregelbundet rundad botten. Fyllningen utgjordes av ljus brungrå lerig sand med viss förekomst av sand och masugnsslagg.

Figur 17. Profil av anläggning 3, grop. Från nord. Fotograf: Anders Altner.

Figur 18. Profil av anläggning 4, grop. Från sydväst. Fotograf: Anders Altner.

Figur 19. Profil av anläggning 21, grop. Från sydöst. Fotograf: Eva Carlsson.

A11 Grop

Oval form i ytan, NNV-SSÖ, 0,50 m i längd, sträckte sig 0,30 m ut från östra schaktväggen och var 0,18 m djup. Fyllningen utgjordes av ett övre lager humös brungrå lerig sand, 0,08 m tjockt, med viss förekomst av kol och därunder ett lager av ljus gulgrå mjäligen sand.

A12 Grop

Anläggningen var omkring 0,25 m i diameter, diffus, möjligen 0,20 m djup med kraftigt sluttande sidor och skålformad botten. Fyllningen utgjordes av ljusgrå lerig sand med några större bitar skörbränd sten och tegel.

A13 Grop

Lätt oval form i ytan, VSV-ÖNÖ, 0,50x0,45x0,20 m. Sluttande sidor med skålformad botten. Fyllningen utgjordes av brun humös lerig sand med lite tegelkross och kol.

A14 Grop

Rektangulär i ytan, VSV-ÖNÖ, 0,80x0,50x0,30 m. Anläggningen hade oregelbundet sluttande sidor med skålformad botten. Fyllningen utgjordes av tre diffusa lager. I västra sidan fanns gul till brunfläckig sandig lera med tegelkross, tegelkrossen även synlig i ytan. Östra sidan bestod av mellangrå lerig sand med förekomst av kolfragment. Ovanpå dessa fanns ett blandlager av sandig lera och humös lerig sand.

A15 Nedgrävning

Avlång i ytan, omkring 0,80 m, i NNV-SSÖ riktning. Följde östra schaktväggen och sträckte sig omkring 0,15 m ut i schaktet och var omkring 0,25 m djup. Lätt sluttande nordlig sida vilken sträckte sig hela vägen till en näst intill vertikal sydlig sida. Fyllningen utgjordes av ljus gråbrun lerig sand med viss förekomst av kol samt ytlig tegelkross. Vidare iaktogs två skärvor av ett keramikfat.

A16 Nedgrävning

Ovalformad i ytan, ÖSÖ-VNV. Sträckte sig omkring 0,40 m ut från västra schaktväggen, ca 0,50 m bred och 0,20 m djup. Anläggningen var skålformad. Fyllningen utgjordes av ljus gråbrun lerig sand blandat med kol samt tegelkross i ytan. Vidare framkom en skärvor av ett keramikfat.

A20 Möjlig nedgrävning

Oval i ytan, 0,80x0,50 m, 0,15–0,30 m djup. Trattformad i profil. Fyllningen utgjordes av gråbrun lerig sand med tegel, ben och sten (sten i storlek till 0,2 m).

A21 Grop

Omkring 0,4 m i diameter, 0,08–0,10 m djup. Skålformad. Fyllningen utgjordes av grå mjåla, vittrad sten och större kolbitar (figur 19).

A22 Nedgrävning

Sträckte sig 0,8 m ut från norra schaktväggen, var 0,20 m bred och 0,05 m djup. Anläggningen var lätt skålformad. Fyllningen utgjordes av grå mjåla med kol och tegelkross. Vidare iaktogs ytligt rest av en bräda, 0,15 m bred och 0,01–0,02 m tjock.

A23 Grop

Omkring 0,50 m i diameter och 0,25 m djup. Trattformad profil med sluttande konkava sidor. Fyllningen utgjordes av mörkbrun humös lerig sand med kol, slagg och tegelkross. Vidare iaktogs ett större antal dåligt bevarade, näst intill porösa, djurben. Benmaterialet visade inga spår av att ha tillagats och utgör troligen otjänliga slaktrester.

A24 Grop/fundament?

Överst 0,40–0,50 m matjord med kol och tegelfnas. Inom matjorden iaktogs ett 0,05 m tjockt lerlager. Under matjorden iaktogs ett 0,10 m

Figur 20. Profil av anläggning 24, källargrop. Från nordöst. Fotograf: Eva Carlsson.

fläckigt ler/mjälalager, vilket börjar 1,80 m från öst. Under detta ett lager av 0,05 m brungrå mullhaltig lera med tegelfnas och sten. Under detta ett lager av 0,08 m brunbeige lera. Under detta ett lager av 0,10 närmast svart sotig lera med kol, fläckig ljus beige lera och tegelsmul. Under detta ett lager av 0,25 m brungrå lerig mullhaltig matjord med tegelfnas, samt en krukskärva. Därunder ett lager av beige lera med kolbitar, krukskärva, små och större sten, samt tegel.

Sektionen grävdes 1,4 m djupt med hjälp av maskin, lerlagret med sten fortsatte djupare ner. En del sten var över 0,50 m stora. Möjligt fundament? Anläggningen var troligen 3–4 m stor i plan (figur 20).

A25 Grop

Fyrkantig i ytan, 0,80x0,40 m, i norra schaktväggen. Fyllningen utgjordes av tre lager. Ett övre lager grå lera med kol, tegelfnas, sten och slagg. Under detta ett skålformat lager av grå lera med mycket kol 0,15 m djupt. Därunder ett lager ljusgrå lera (äldre matjord?) 0,10–0,15 m djupt, med ca 0,10 m stora kantiga stenar.

A26 Möjlig grop

0,30x0,40 m stor och 0,10 m djup. Sluttande sidor och spetsig botten med kol i ena kanten. Fyllningen utgjordes av gråbrun kolrik mjäla.

A27 Möjlig grop

0,50x0,40 m stor och 0,05–0,14 m djup. Branta sidor och botten djupast mot kanterna. Överst iaktogs ett lager 0,10 m gråbrun kolrik mjäla med en keramikskärva. Under detta ett lager 0,04 m grå lera.

A28 Utgård

A29 Grop

Omkring 0,50 m i diameter och 0,25 m djup. Anläggningen var skålformad. Fyllningen utgjordes av gråbrun lätt lerig sand med skörbränd sten, tegelfragment och träfibrer.

A30 Dike/ränna

Sträcker sig 0,90 m ut från östlig schaktvägg i VSV-ÖNÖ riktning. 0,35 m bred och 0,25 m djup. Anläggningen var skålformad. Fyllningen utgjordes av gråbrun humös lätt lerig sand med kol, tegelkross, träfibrer och djurben.

Det osteologiska materialet har analyserats efter erfarenhet, litteratur och viss referensmaterial utgörande tidigare fynd från andra utgrävningar utförda av Dalarnas museum.

Benmaterialet

Analysen av benmaterial från A6 och A7 har gett resultatet att det uteslutande rör sig om animalt benmaterial, ett resultat av slakt och matavfall.

Det osteologiska materialet som har samlats in utgör större delen av vad som påträffades vid undersökningen i Gylle.

Benmaterialet inom anläggning 7 utgör, till den grad att det varit möjligt att identifiera djurart och benelement, köttfattiga delar. Möjligen utgör anläggning 7 en avfallsgrop där ej användbara delar av kroppen grävts ned.

Till köttrika delar av ett djur räknas oftast alla ben utom kraniet, handrotsben, mellanhandsben och fingerben, vilka utgör de köttfattiga delarna av skelettet.

Referenser

- Schmid, E. 1972. *Atlas of Animal Bones*. Elsevier. Amsterdam
- During, E. 2001. *Animalosteologi: Bildkompendium Del 1 och 2*. Arkeoosteologiska Forskningslaboratoriet, Stockholms Universitet. Stencil.

art	element	del	sida	ålder	kön	mått	hugg	snitt	gnag	pat
1 Bos	Dentes	P3	-	-	-	-	-	-	-	-
1 Sus	Dentes	Canin	-	-	♂	-	-	-	-	-
2 Bos	Scapulae	Cavitas glenoidalis	Sin	Juvenile	-	-	X	-	-	-
2 Obest.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 Bränt ben	Ossa longa	Diafys	-	-	-	-	-	-	-	-

Figur 21. Osteologisk analys av benmaterial från A6.

Art	element	del	sida	ålder	kön	mått	hugg	snitt	gnag	pat
2 Bos	Metatarsal	Proximal, diafys	Sin och dx	över 2 år	-	-	-	-	-	-
2 Bos	Metacarpal	Distal	Sin oc dx	över 2 år	-	-	-	-	-	-
1 Bos	Metacarpal	Distal	-	över 2 år	-	-	-	-	-	-
6 Bos	Phalang 2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 Bos	Phalang 2	Distal	-	-	-	-	-	-	-	-
7 Bos	Phalang 1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 Bos	Phalang 1	Proximal och distal	-	-	-	-	-	-	-	-
2 Bos	Phalang 3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 Bos	Mandibulae	Processus condylaris	Sin och dx	-	-	-	-	-	-	-
1 Bos	Ossa tarsi	Ct	Sin	-	-	-	-	-	-	-
1 Bos	Ossa tarsi	T2+T3	Sin	-	-	-	-	-	-	-
1 Bos	Ossa tarsi	T1	Sin och dx	-	-	-	-	-	-	-
7 Obest.	Vertebrae	Corpus	-	-	-	-	-	-	-	-
1 Bos	Kranie	Condylis occipitale	-	-	-	-	-	-	-	-
15 Obest.	Kranie	Obest.	-	-	-	-	-	-	-	-
85 Obest.	Obest.	Obest.	-	-	-	-	-	-	-	-

Figur 22. Osteologisk analys av benmaterial från A7.

Besöksadress: Stigaregatan 2-4, tfn: 023-76 55 00

Postadress: Box 22, 791 21 Falun

www.dalarnasmuseum.se